

Kőfalviné Ónodi Márta

Tárogatóhang – Levéltári kották lemezfelvételen

A levéltárak régóta törekednek arra, hogy változatos fórumokon mutassák be gyűjteményeik tartalmi vagy formai szempontok szerint legérdekesebb, leglátványosabb kincseit. Az elkötelezett levéltárosok hagyományos és virtuális kiállításokon, nyomtatott és online elérhető publikációs felületeken, tudományos és ismeretterjesztő konferenciákon tárják a nagyközönség elé az archívumok jelentősnek, izgalmasnak vagy mutatósnak ítélt darabjait. A publikum számos különleges dokumentummal találkozhatott eddig: a köztudatban élő tipikus levéltári iratfajtáktól, a középkori pecsétes, címeres oklevelektől és a kézzel vagy géppel írt jegyzőkönyvektől kezdve a térképeken, tervrajzokon, fényképeken át a plakátokig, röplapokig, képeslapokig, gyászjelentésekig, sőt pecsétnyomókig bezárólag sok minden előtérbe került már. A levéltári környezet egyik szokatlanabb dokumentumtípusáról, a kéziratos, illetve nyomtatott kottákról azonban eddig kevés szó esett. Az pedig kiváltképpen kuriózumnak számít, ha egy levéltárban őrzött, unikális, kéziratos zeneműről lemezre rögzített hangfelvétel is készül.

A Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Vármegyei Levéltára Kiskunfélegyházi Részlegének több gyűjteményében található zenei jegyzetek: előfordulnak levél iratmellékleteként, egyházi oktatáshoz kapcsolódó iratanyagban, daloskörü dokumentumok között, továbbá külön törzsegység tartalmazza Haubner Károly dalköltő nyomtatásban megjelent, illetve kézzel írt kottáit. Mindezek mellett a könyvtári állomány szintén rejt egy ilyen jellegű kincset: Boczonádi Szabó Imre (1847–1933) zeneszerző, operaénekes, méhész „Édes Ilona leányának” dedikált kottáskönyvét. A 96 számozott oldalon, majdnem 100 dalt tartalmazó kézzel írt könyvecskét 1972-ben adta át a néhai zeneszerző Budapesten élő lánya, özv. Halmágyi Józsefné Boczonádi Szabó Ilona a félegyházi levéltárnak.¹ A kötetet és a benne szereplő dallamokat sokáig nem vizsgálta meg senki szakértő szemmel, azok „felfedezésére” egészen 2021-ig kellett várni. Mielőtt azonban a kottáskönyvet részletesen bemutatnánk, essen szó annak szerzőjéről, a színes életutat magáénak mondható id. Boczonádi Szabó Imréről, akinek neve egyes forrásokban Boconádi, illetve B. Szabó Imre alakban is előfordul.

A zeneszerző

A kiskunfélegyházi helytörténetben a Boczonádi Szabó család sokrétű, szerteágazó tevékenysége és kiterjedt kapcsolati hálója révén ismert. A família őse, Szabó István

¹ Sajtos, 1972.

(1684–1774) a Heves megyei Boconádról származott, innen ered a megkülönböztető előnév. A család több nemzedéken át jelentős személyeket adott Kiskunfélegyházának, akik meghatározó szerepet vállaltak a város vezetésében és társadalmi életében.² A zeneszerző Boczonádi Szabó Imre apja, János (1805–1876) például a város főbírói tisztségét viselte 1847–1848-ban.³ Fiát, Imrét 1847. november 9-én keresztelték meg Félegyházán. Elemi iskolába – még előnév nélkül, csak Szabó Imreként – szülővárosában járt, közép-fokú tanulmányait Kecskeméten, Budapesten és Esztergomban folytatta.⁴ A felső négy osztályt ez utóbbi településen végezte, a nyolcadik évfolyamon vonós hangszereken is tanult játszani.⁵ 1868-ban jogi tanulmányokat kezdett.⁶ Egyetemi évei alatt – szülei tudta nélkül – a Nemzeti Színházi Tanoda opera szakát is látogatta, és sikerrel elvégezte. 1873-ban a Nemzeti Színház szólóénekesé lett, majd két év múlva a kolozsvári Nemzeti Színházhoz szerződött első tenoristának. 1896-ban Budapestre került az Operaház tagjaként, ahol 1908-ig számos dalműben játszott.⁷ Közben verseket írt, megzenésítette más szerzők költeményeit, néhány műve nyomtatásban is megjelent. Kuruc kori stílusban készült dallamai olyan népszerűek voltak, hogy Rákóczi hamvainak Kassán történt végső nyugalomra helyezésekor, 1906-ban előadták azokat.⁸ Az 1880–90-es években bekapcsolódott szülővárosa daloskörü tevékenységébe, aktívan részt vett minden ilyen irányú helyi kezdeményezésben.⁹

A művészi sikerek azonban életművének csak egyik aspektusát jelentették. Nagyon jelentős érdemeket szerzett a mezőgazdaság speciális ágában: családi birtokán 1885-től foglalkozott méhészettel, önképzés útján fejlődött kiváló méhészé. Kaptárüzemet állított fel és megindította a Méhészet című folyóiratot. A méhek élete című könyve három kiadást ért meg. Munkája forradalminak számított a méhészet terén, hiszen a vándorkaptár bevezetése (Boczonádi-féle kaptár) és a nagyüzemi méhészkedés megindítása hazánkban az ő nevéhez fűződik.¹⁰ Emlékét a méhésztársadalom aktívan ápolja, tiszteletére 2004-ben emléktáblát avattak a Kiskun Múzeum udvarán, szakírói tevékenysége elismeréseként 2014-ben nevét viselő vándordíjat alapítottak.¹¹

² MNL-BKVL-XIV.90. VTA/239., VTA/240.

³ Iványosi, 1985: 558.

⁴ MNL-BKVL-VIII.314. Iskolai anyakönyvek 1855/56–1858/59. Az 1855/56-os tanévben a II. osztályosok, a következő tanévben a III. osztályosok között szerepelt. Az 1857/58-as tanévben kimaradt a IV. osztály második félévében, de az egész osztályt újra járta a következő tanévben. Apja foglalkozását először hivatalnokként, majd adószedőként, utóbb tanácsnokként tüntették fel. A gimnáziumi tanulmányok helyét a következő forrás nevesíti: Für – Pintér, 1987: 235–237.

⁵ Értésítvény 1864/65: 30.; 1866/1867: 19.; 1867/68: 9., 22.

⁶ Almanach 1868/69 30., 1869/70 31., 1870/71 34., 1871/72 70.

⁷ Opera Digitár <https://digital.opera.hu/szemely/szabo-imre/15478/> (A megtekintés ideje: 2025. június 13.). Neve 1908-ig szerepel az adatbázisban, bár a különböző életrajzi lexikonok szerint 1905-ben hagyott fel végleg a színpadi játékkal. Für – Pintér, 1987: 236.; Kenyeres, 1981 I.: 225.; Révai, 1935 XXI.: 162.

⁸ Für–Pintér, 1987: 235.

⁹ MNL-BKVL-XIV.90. VTA/239., VTA/240.

¹⁰ Barna, 1982: 162.

¹¹ Emléktábla-avatás, 2004.; Kitüntetés, 2014.

Feleségével, Réthey Prikkel Mária Irmával több gyermekük született. Imre fiuk bekapcsolódott a politikai életbe, de folytatta apja dalszerzői és méhészeti tevékenységét is. A legkisebb lány, Ilona 1893-ban született, az édesapa 1930-ban neki ajánlotta az öszszegyűjtött zeneműveit. Id. Boczonádi Szabó Imre 85 éves korában, 1933. február 4-én hunyt el Újpesten; végső nyughelye a félegyházi Alsótemetőben lévő családi sírkertben található.

A kottáskönyv

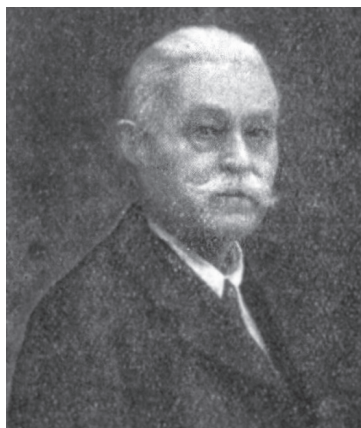
Az 1972-ig az örökös, Boczonádi Szabó Ilona tulajdonát képező, B5-ös méretű kottáskönyvet a zeneszerző valószínűleg utólag köttette egybe, ezt támasztja alá a kották után következő, más vonalazású papírra írt, a dalokat nem szigorúan egymás utáni sorrendben feltüntető tartalomjegyzék, valamint az a tény, hogy csupán két oldal maradt üresen a kötet végén.¹² Az előrenyomtatott, eredetileg üres ötvonalas hangjegylapokat Boczonádi Szabó fekete – a kisebb kiegészítéseknél kék – tintával írta tele, nemcsak a dallamot, de a szöveget is kézírással vezette fel. A hosszabb költemények minden versszakát feltüntette, előfordult, hogy egy „felhajtható” lap utólagos betoldásának segítségével. A szerző a javításnak sajátos, de viszonylag esztétikus módját választotta: a rontott részeket felülragasztotta a letisztázott verziót tartalmazó papírral. Ez néha csupán egy sort érintett, olykor az egész oldalt átragasztotta. A kottáskönyv átlátható, bár néha zsúfolt benyomást kelt, hiszen olykor két-három dal található egy-egy oldalon, apró betűs szöveggel. Az egyik dalnál külön szerepel az eredeti, illetve a Boczonádi Szabó által gördülékenyebbnek, jobban hangzóknak ítélt szövegvariáns.

A kottáskönyv három részből áll. Az első fejezet a Magyar nóták (1868–1902) címet viseli. Boczonádi Szabó a nyitó lapon feljegyezte, hogy a dallamok szerzősége őt magát illeti, valamint a műveket 1930. április 21-i dátummal „édes Ilona leányának” dedikálta. A kötet ezen első része 23 darabot tartalmaz, a zeneszerző minden egyes dalnál feltüntette a keletkezés dátumát, valamint legtöbb esetben a szöveg íróját.¹³ Boczonádi Szabó tíz éneknek nemcsak a zenéjét, hanem a szövegét is sajátjának mondhatta. Feldolgozta továbbá népszerű költők verseit, Petőfi Sándornak négy, Arany Jánosnak egy művét zenésítette meg. A kevésbé ismert poéták közül Ábray Károly, Boruth Elemér, Varga (Vargha) Gyula és Endrődi Sándor egy-két költeménye szerepel a kötet első felében.¹⁴

¹² A tartalomjegyzékben csupán a kuruc dalok követik egymást az oldalszámok szerinti sorrendben, a kötet másik két fejezetének darabjai keveredve fordulnak elő. Sőt a tartalomjegyzékben szerepel egy olyan mű (Tele kertem rózsával...), amelyet a kottáskönyv nem is tartalmaz.

¹³ Az első fejezetben szereplő dalok keletkezési évszáma ténylegesen 1868–1898, a címlapon feltüntetett 1902-es záródátum téves. Három mű szövegénél nincs megadva szerző.

¹⁴ Ábray (Ábrai, eredetileg Figura) Károly (1830–1912) tanár, író. 1846-tól rövid írásai jelentek meg különböző fővárosi és vidéki lapokban. Később novellákat, elbeszéléseket is publikált. 1848 őszétől harcolt a szabadságharcban. 1850 és 1853 között teológiát tanult, majd segédlelkészként és gimnáziumi tanárként dolgozott Szatmáron, később Hódmezővásárhelyen. 1871-től Csongrád vármegye főjegyzője, 1876-tól Hódmezővásárhely polgármestere lett. 1884-ben Budapestre költözött, irodalmi munkásságának élt. Kenyeres, 1981 I.: 5–6.; Szinnyei, 1891 I.: 27–29.

Id. Boczonádi Szabó Imre
(Magyar Művészet, 1933. március)

Kuruc nóták.

szöv.: Endrédi Vándor.

dallama: id. Boczonádi Szabó Imre
1898-1902.

46.

Moderato. A tárogató. (1901.)

ff. De-egyörmű-sü-en, de ske-pen söl a

22.

Andante. Tárogatóhang. (1898.)

ff. p. A-hogy az er-dőn bo-rong-va jár-tam:
egy ré-gi, rozszant hangocst tal-tam.

ff. Flor-padt, szennyes volt, de öb-le fény-lett:
néz-zük csak, hát-ha van benne lé-let?

f. Ha tud-nék hoz-zá, ha meg-szó-lal-ma!

p. Mi-lyen le-he-tett egykor a hangja?

pp. Sok-se jó-sá-bál-tam, sok-se ta-nul-tam,
f. Ne-ré-szen mégis csak be-le fúj-tam

pp. Jim, coda-mó-don, mé-láro, ke-ser-gőv
p. Tá-ro-ga-tó-hang sőt át az er-dőn...

ff. De-egyörmű-sü-en, de ske-pen söl a
söt Endris tá-ro-ga-tó-ja!
eg-zen-dül ré-gi si-nul-ma:
szárnak min-don ki-lal-ma!
so-mo-sin, fúj-ja ke-ser-gőv,
só-bon egy-kor az er-dőn,
la-ján, fényen, tar-sá-myon,
ta-ni di-esó esa-tól-kor.
vel-rov csüendes út-cá-ja
int a ten-ger hál-lal-ma!

A könyv középső, legterjedelmesebb része a Kuruc nóták elnevezést kapta. Az itt szereplő 45 dal szövegét – egyetlen kivétellel – Endrődi Sándor írta, akinek azonos című verseskötete 1896-ban jelent meg. Boczonádi Szabó e költeményeket – saját feljegyzései szerint – 1898 és 1903 között zenésítette meg, csupán egyetlen mű mellett olvasható az 1930-as dátum. A kuruc tematikához csatlakozik a Szász Károly által 1848-ban írt Ábránd a Rákóczi-induló felett című vers, amely egyúttal a kötet leghosszabb, nyolc oldal terjedelmű darabja.¹⁵ Szintén a kuruc kort idézi meg a kötet keményfedeles borítójának belső oldalára utólag, másolatban beragasztott lap, amelyen a Rákóczi-himnusz szerepel. Endrődi Sándor e versét szintén Boczonádi Szabó Imre zenésítette meg 1898-ban, a zongorakiséret megkomponálása Erkel Gyulának köszönhető. A mű ebben a formában, illetve férfi karra írt változatban korábban nyomtatásban is megjelent.

A kötet utolsó része szintén a Magyar nóták címet viseli, az ajánlás ismét Boczonádi Szabó leányának szól, a dalok évkörét a szerző 1869 és 1898 közé tette, a záródátumot utólag módosította 1931-re. A szövegek nagy részét Tóth Kálmán és Endrődi Sándor írta, de találkozunk Berzsenyi Dániel egyik versével, illetve egy-két mű erejéig szerepel Baja Mihály, dr. Erdős László, valamint id. Boczonádi Szabó Imre, továbbá fia, ifj. Boczonádi Szabó Imre is.¹⁶

Boruth (Borúth) Elemér (eredeti nevén Steiger Alajos) (1833–1886) költő, újságíró, lapszerkesztő. 1860-ban Nyíregyháza város tanácsosa, 1870-től sátoraljai lakos, 1879-től a Petőfi-társaság tagja. Szépirodalmi munkásságát 1854-ben a fővárosi lapokban kezdte. Kenyeres, 1981 I.: 253.; Szinnyei, 1891 I.: 1271–1272.

Görzsönyi Vargha Gyula (1853–1929) statisztikus, költő, műfordító, az MTA tagja. Már joghallgató korában a Központi Statisztikai Hivatal munkatársaként dolgozott, később annak igazgatója lett. Első verseskötete 1881-ben jelent meg. 1883-ban a Kisfaludy Társaság rendes tagjává választották, 1900-ban a szervezet titkára lett. Az MTA-nak 1892-től levelező, 1907-től rendes tagja volt. Kenyeres, 1982 II.: 962., Szinnyei, 1914 XIV.: 888–890.

Endrődi Sándor (1850–1920) költő, író, műfordító, az MTA levelező tagja. Több lap munkatársa, egy évtizednyi tanárkodás után 1902 és 1919 között a képviselőház naplójának szerkesztője lett. 1882 óta tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, 1907-ben a Petőfi Társaság örökös alelnökévé választották. Változatos költői formanyelvet használt, legnagyobb hatásának a Habsburg-ellenes közhangulatot tápláló, először 1896-ban megjelent Kuruc nóták című verseskötete bizonyult, amely további kiadásokat ért meg. Kenyeres, 1981 I.: 424.; Szinnyei, 1893 II.: 1305–1308.

¹⁵ Szemerjai Szász Károly (1829–1905) költő, író, műfordító, az MTA tagja, református püspök. Harcolt a szabadságharcban, 1851-től a nagykőrösi, 1853-tól a kecskeméti gimnázium tanára. 1867-től a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban osztálytanácsos, majd jászkun kerületi tanfelügyelő, 1884-től dunamelléki református püspök lett. Gyulai Pál és Arany János barátja volt, versei, műfordításai az 1860-as évektől jelentek meg. Kenyeres, 1982 II.: 710–711.; Szinnyei, 1909 XIII.: 427–437.

¹⁶ Tóth Kálmán (1831–1881) költő, író, az MTA levelező tagja. Részt vett a szabadságharcban. Az 1850-es évektől kezdődően több szépirodalmi lap szerkesztője, 1865–1873 között országgyűlési képviselő volt. Az 1850–60-as évek egyik legnépszerűbb költője, versei közül több szinte népdallá vált. Színműveit sikerrel játszották. Kenyeres, 1982 II.: 894.; Szinnyei, 1914 XIV.: 403–408.

Baja Mihály (1879–1957) református lelkész, író. Egyházi dolgozatain kívül több verseskötete jelent meg. 1931-től a Petőfi Társaság tagja volt. Kenyeres, 1981 I.: 71.

dr. Erdős László (1894–?) fogorvos, 1927-ben több vidéki városban sikerrel játszották „Gyermek” című háromfelvonásos színművét. Gulyás, 1990: 650.

ifj. Boczonádi Szabó Imre Zoltán (1882–1969) méhész, újságíró, országgyűlési képviselő. Okleveles

A könyv mindhárom nagyobb fejezetére igaz, hogy lehetetlen bennük következetes rendszerező elvet felfedezni, hiszen a művek nem keletkezésük, illetve megzenésítésük időrendjében, nem is a címek betűrendjében követik egymást, sőt Boczonádi Szabó nem is a szövegek szerzői szerint csoportosította azokat.

Nagy közgyűjtemények katalógusait böngészve megállapítható, hogy bár Boczonádi Szabónak még életében több műve is megjelent nyomtatásban, ezek kéziratos verziója minden esetben szerepel a félegyházi levéltár gyűjteményében lévő könyvecskében, tehát jó eséllyel kijelenthető, hogy a kötet minden valószínűség szerint tartalmazza Boczonádi Szabó Imre teljes dalszerzői életművét.¹⁷

Hangzó anyag – lemezfelvétel

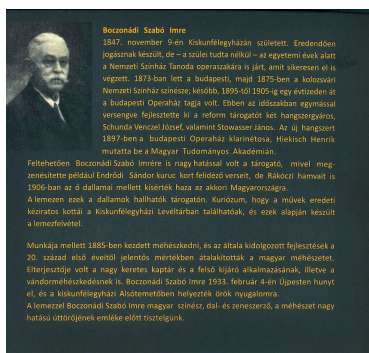
A kéziratos kottáskönyv sokáig pihent észrevétlenül a félegyházi levéltár könyvtári állományában. A gyűjtemény e darabja 2021-ben került dr. Tóth Ákos (egyetemi docens, Neumann János Egyetem) látókörébe, amikor levéltárosi közreműködéssel zenés, vetített képes ismeretterjesztő előadással emlékeztek meg a félegyházi Szent István-templomban II. Rákóczi Ferenc és bujdosótársai hamvainak 1906-os hazahozataláról. A rendezvényen megismerhették a jelenlévők, hogy az ország – és különösen Félegyháza – hogyan készült a fejedelmi hamvakat szállító vonat fogadására, hogyan történt a kassai újratemetés. A műsor részeként tárogatón kuruc nóták is felcsendültek, valamint elhangzott az Endrődi Sándor által írt, Boczonádi Szabó Imre által megzenésített Rákóczi-himnusz, amely más forrásokban Rákóczi trombitája, illetve Kárpát fölött csillagos... címen szerepel.

A közös produkció után fordult Tóth Ákos szakmai figyelme Boczonádi Szabó kéziratos kottáskönyve felé. Mivel Tóth Ákos régóta művészi szinten játszik tárogatón (valamint klarinéton és szaxofonon is), megszületett fejében az ötlet, hogy szélesebb körben megismerteti az érdeklődőkkel az egykori félegyházi operaénekes, méhész zeneszerzői munkásságát. Stúdióba vonult és tárogatón feljátszott, lemezen rögzített a kottáskönyv kuruc nótái közül tizenháromat. A lemezbemutatóra Tóth Ákos jubileumi koncertje kere-

---

tanítóként Gödöllőn a méhészeti vándortanítói karban szolgált, majd a földművelésügyi minisztérium tisztviselője lett. 1920-tól politikai szerepet vállalt. Szerkesztette a Méhészet című szaklapot. 1945-ben külföldre távozott. Kenyeres, 1981 I.: 226.

¹⁷ A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtárában, illetve a Budapest Music Center Magyar Zenei Információs Központ és Könyvtárban megtalálható Boczonádi Szabó Imre 1873-ban nyomtatásban megjelent *Eredeti dalok* című kottagyűjteménye. Az ott közölt négy mű mindegyike szerepel a kiskunfélegyházi levéltárban őrzött kéziratos kottáskönyvben, igaz azonban, hogy a nyomtatott verzió tartalmazza a zongorakíséret hangjegyeit is. Ugyanez a helyzet az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában fellelhető három Boczonádi Szabó-művel. A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára gyűjteményében a Pécsi Dalárda iratai között szintén van egy nyomtatott Boczonádi Szabó-kotta, a *Kárpát fölött csillagos...* kezdetű darab férfikarra írt változata (jelzete: MNL-BaVL-X.56.c.-3.-18.), amely mű – igaz, egyszólamú verzióban – ugyancsak felbukkan a kéziratos kottáskönyvben. Köszönöm az említett közgyűjteményi intézményekben dolgozó kollégáknak, hogy hozzáférést biztosítottak számomra a nyomtatott kottákhoz.

tében 2025. május 9-én került sor a Kiskunfélegyházi Balázs Árpád Alapfokú Művészeti Iskola Jankovszki Ferenc koncerttermében. Az ünnepségen Tóth Ákos a tárogatós társadalom nevében köszönetet mondott a levéltárnak, hogy az közreműködött a kották közkinccsé tételében, illetve utalt jövőbeli terveire, amelynek keretében a Boczonádi Szabó kottáskönyvében található, eddig még fel nem dolgozott művekkel kíván foglalkozni.

A magánkiadású, bakelit és CD-formában is megjelent lemez, amely a kottáskönyvben található egyik kuruc nóta után a Tárogatóhang címet viseli, méltó emléket állít Boczonádi Szabó Imre zeneszerzői munkásságának. Egyúttal arra is példaként szolgál, hogy a levéltárak kincseiből – még ha egyéni kezdeményezésként is, de – kellő hozzáéréssel, lelkes tenni akarással, jószándékú közreműködéssel milyen további maradandó, széles körben látható, hallható produktumok tudnak megszületni. Az akció, azon túl, hogy teljesen új megközelítéssel nyúlt a levéltári gyűjtemény feldolgozásához, előremutató is, mert a lemezfelvétel segítségével a kottáskönyv betöltötte eredeti funkcióját, hiszen – egy új befogadási módot kínálva a közönségnek – az addig „néma” dokumentumok tulajdonképpen életre tudtak kelni, megszólaltak, Tóth Ákos közvetítésével hallatni tudták saját hangjukat.

Levéltári források és szakirodalom

- MNL-BaVL = Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára
 X.56.c. = Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára. Pécsi Dalárda iratai.
 Kottatár (1861–1950)
- MNL-BKVL = Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Vármegyei Levéltára
 VIII.314. = Kiskunfélegyházi népiskolák Igazgatósága iratai (1855–1948)
 XIV.90. = XIV. 90. Fekete János kiskunfélegyházi helytörténész letétbe helyezett
 iratai (1895–2022)
- Almanach [1868/70–1871/72] = A Magyar Királyi Tudomány-egyetem személyzete
 [1868/70–1871/72]. Buda, 1869., 1870., 1871., 1872.
- Barna, 1982 = Barna József (szerk.): Mezőgazdasági lexikon. I. A–K. Bp., 1982.
- Emléktábla-avatás, 2004 = Emléktábla-avatás. Méhészet, 2004. 11. sz. 20.
- Értesítvény [1864/65–1866/67] = Értesítvény a pannonhegyi Sz. Benedek-rend esz-
 tergomi főgymnasiumáról az [1864/65, 1866/67, 1867/68] tanév végén. Kiadta
 Ferenczy Jakab igazgató. Esztergom, 1865., 1867., 1868.
- Für–Pintér, 1987 = Für Lajos – Pintér János (szerk.): Magyar agrártörténeti életrajzok I.
 A–H. Bp., 1987.
- Gulyás, 1990 = Magyar írók élete és munkái. Megindította: id. Szinnyei József. Új sorozat.
 Írta és összeállította: Gulyás Pál. Sajtó alá rendezte: Viczián János. VII. Ebeczky
 Béla – Ézsöl Mihály. Bp., 1990.
- Iványosi, 1985 = Iványosi-Szabó Tibor: Olvasókönyv Kiskunfélegyháza történetéhez.
 Kecskemét, 1985.
- Kenyeres, 1981 I. = Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar életrajzi lexikon I. A–K. Bp., 1981
 Kenyeres, 1982 II. = Kenyeres Ágnes (főszerk.): Magyar életrajzi lexikon II. L–Z. Bp., 1982
- Kitüntetés, 2014 = Kitüntetés. Méhészet, 2014. 3. sz. 20.
- Révai, 1935 XXI. = Révai nagy lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. XXI. kötet.
 Kiegészítés A–Z. Bp., 1935.
- Sajtos, 1972 = Sajtos Géza: Újabb dokumentumokkal gazdagodott Kiskunfélegyháza
 helytörténeti gyűjteménye. Petőfi Népe, 1972. március 31. 77. sz. 4.
- Szinnyei, 1891 I. = Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. I. Aachs–Bzenszki.
 Bp., 1891.
- Szinnyei, 1893 II. = Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. II. Caban–Exner.
 Bp., 1893.
- Szinnyei, 1909 XIII. = Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. XIII. Steiner–
 Télfy. Bp., 1909.
- Szinnyei, 1914 XIV. = Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. XIV. Telgárti–
 Zsutai. Bp., 1914.